

певних дій, створювати новий світ. Уява допомагає людині орієнтуватися у проблемних ситуаціях, передбачати результат, приймати правильні рішення навіть тоді, коли наявних знань виявляється недостатньо.

Таким чином ми бачимо, що духовне становлення особистості її всебічний розвиток досягається через естетичне виховання, що спрямовується на розвиток естетичного смаку та розуміння естетичних категорій. Однією з таких категорій є художній образ, який впливає на людину через мистецтво. Завдяки художнім образам у людини розвиваються вміння естетично засвоювати світ, та підвищувати свою духовність.

Література

1. Білодід Ю.М., Поліщук О.П. *Основи дизайну: Навч. Посіб.- К.: Вид. ПАРАПАН, 2004. – 240 с.* Леонтьев А.Н. *Деятельность: Сознание: Личность. – М.: Политиздат, 1974. -304 с.*

2. *Естетика: Підручник / Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк; За заг. ред. Л.Т. Левчук. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2006. – 431 с.: іл.*

3. *Здібність, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / Под.ред. В.О. Моляко, О.Л. Музика. – Житомир: Рута, 2006. – 319 с.*

4. *Костюк Г.С. Избранные психологические труды / Под.ред. Л.Н. Прокопиенко; АНП СССР – М.: Педагогика, 1988 – 301 с.*

5. *Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики – М.: Мысль, 1965 – 571с*

6. *Максименко С.Д. Загальна психологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 271 с.*

7. *Мистецтво сучасного та минулого / Під ред. М.М. Заковича. – К., 2001. – 240 с.*

8. *Подласый И.П. Как подготовить эффективный урок: Книга для учителя. - М.: Просвещение, 1989. - 204 с.*

9. *Психологія : Підручник для педагогічних вузів / За редакцією. Г.С. Костюка – К.: Радянська школа, 1961*

10. *Яремків М. Композиція: творчі основи зображення. Навчальний посібник. – Тернопіль: Підручник і посібник, 2005. – 112 с.*

УДК 371.124:7.071.2

Корчагіна Г. С.

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧІ ВМІННЯ» В СТРУКТУРІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття друкується за результатами
XVI конференції ЕРТА – асоціації педагогів – піаністів України.

Стаття посвящена проблеме формирования интеллектуально-творческих умений будущих учителей музыкального искусства. На основании

анализа понятий «интеллект», «творчество», «умение» раскрыто содержание понятия «интеллектуально-творческие умения». Рассмотрены различные подходы к классификации интеллектуальных и творческих умений. Основываясь на результатах анализа трудов отечественных и зарубежных ученых, автором предложено обобщающую классификацию интеллектуально-творческих умений будущих учителей музыкального искусства.

Ключевые слова: интеллект, умение, творчество, интеллектуальные умения, интеллектуально-творческие способности.

The article deals with the formation of the intellectual and creative skills of future teachers of music. This paper begins with the description of the problem which deals with the intellectual, creative skills. It should be said that the aim of the article is to give information about intellectual and creative skills of future teachers of music. Having analyzed scientific works on pedagogies, psychology, philosophy, the author states that the very essence of intellectual and creative skills is scrutinized on basis of different approaches to its key characteristics, at the same time the focus of any research. The analysis of literature on the given problem shows that many scientists paid a great attention to the problem. The scientific article is devoted to the rapid analysis of «intellectual -creative skills». The author offers generalized classifications of the term « intellectual -creative skills of future teachers of music».

Keywords: intelligence, ability, creativity, intellectual skills, intellectual and creative abilities.

Зацікавлене ставлення до музичної культури, визнання її розвивального потенціалу призвело до зростання ролі музики у вихованні та розвитку школярів. Але, як відомо, вплив музики здійснюється через діяльність учителя, тому якість творчих та інтелектуальних можливостей вчителя, рівень його професійної підготовки впливає на розвиток школярів. У зв'язку з цими завданнями зростають вимоги до професійної підготовки вчителів, а проблема формування інтелектуально - творчих умінь майбутніх вчителів музичного мистецтва набуває нового забарвлення.

Питанням інтелектуального розвитку взагалі, інтелектуальних умінь людини, зокрема, займалися Ш. Амонашвілі, Б. Ананьєв, О. Башманівський, Н. Бібік, З. Калмикова, О. Митник, В. Паламарчук, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Е. Торндайк та ін. Про важливість розвитку творчих умінь особистості говорили В. Андрєєв, В. Беспалько, Л. Виготський, Г. Костюк, В. Моляко, Я. Пономарьов, О. Савченко, В. Сухомлинський, М. Шуть, І. Якиманська та інші.

Отже, у науково-педагогічних дослідженнях проблема формування умінь займає чільне місце. Педагогічна наука розробила різні підходи до визначення змісту поняття «уміння», а саме: як завершальну стадію оволодіння дією, що спирається на певні знання та навички (В. Онищук, Д. Ніколенко); як свідоме володіння прийомом діяльності (Ю. Бабанський); можливість виконувати дію відповідно до цілей і умов, у яких доводиться діяти (Є. Кабанова-Меллер); як засвоєний суб'єктом спосіб виконання практичних і теоретичних дій на основі знань і життєвого досвіду (О. Савченко); як здатність належно виконувати дії, заснована на доцільному використанні людиною

набутих знань і навичок, що передбачає використання раніше набутого досвіду та певних знань (С. Гончаренко).

У педагогічній енциклопедії за редакцією І. Каірова подаються таке визначення терміну «вміння – це можливість ефективно виконувати дії відповідно до цілей та умов, у яких доводиться діяти. Уміння щільно пов'язані з навичками як способами виконання дій... Набуті людиною уміння не тільки визначають якість її діяльності і збагачують досвід, але й можуть стати свідченням рівня загального розумового розвитку людини, якості її розуму. Легкість і швидкість оволодіння умінням, а також знаннями і навичками свідчать про високий рівень здібностей певної людини» [8, с. 338-362].

З огляду на це ми визначаємо уміння як освоєний суб'єктом спосіб виконання дії, що забезпечується сукупністю придбаних знань і навичок й формулюється лише на їхній основі та виявляється у діяльності, що здійснюється свідомо. Уміння є необхідною складовою будь-якої діяльності людини. Особливе місце в навчальній діяльності займають інтелектуальні вміння. Вони забезпечують функціонування інтелекту як інтегрального утворення у структурі особистості (О. Лаврентьєва), складаються з пізнавальних (здатності вести пошук, сприймати, запам'ятовувати та обробляти інформацію) та теоретичних (здатності аналізувати, узагальнювати матеріал, висувати гіпотези, теорії, здійснювати переведення інформації з однієї знакової системи в іншу) умінь [6, с. 105].

О. Бугрій [3], Г. Лаврешина [5] у своїх дослідженнях визначають інтелектуальні вміння як здатність успішно проводити операції логічного мислення. Л. Таренко вважає, що «інтелектуальні уміння — це сукупність дій і операцій з отримання, переробки та застосування інформації в освітній діяльності» [11].

Стосовно класифікації інтелектуальних умінь у наукових працях вчені висловлюють різні думки. Так, Ю. Бабанський подав таку класифікацію інтелектуальних умінь:

- уміння мотивувати свою діяльність;
- уміння сприймати інформацію;
- уміння раціонально запам'ятовувати;
- уміння осмислювати матеріал і виділяти головне;
- уміння розв'язувати проблемні завдання;
- уміння працювати самостійно;
- уміння контролювати навчально-пізнавальну діяльність [1].

За В. Сластьоніним, до групи інтелектуальних умінь відносяться такі: здатність до аналізу, до виділення головного і другорядного, до систематизації й класифікації, вміння асоціативно мислити, здатність генерувати ідеї й висувати гіпотези, вміння критично мислити, розвинені рефлексивні вміння, здатність до прояву стійкої уваги, до її розподілу й перемикавання, здатність проявляти увагу [10].

В. Паламарчук до вивчення і дослідження класифікації інтелектуальних умінь підійшла, враховуючи етапи мислення:

І. Сприймання і осмислення інформації:

1) аналіз і виділення головного, структурні компоненти цих прийомів – осмислення і сприйняття інформації, виділення істотних ознак і відношень, відомого та невідомого; поділ на елементи й (або) знаходження вихідної структурної одиниці; осмислення й пояснення зв'язків; синтез; виділення предмета думки; поділ інформації на логічні частини та порівняння їх; відокремлення головного від другорядного; знаходження ключових слів і понять; групування матеріалу; висновок про головну думку; знакове оформлення;

2) порівняння, структурними компонентами якого є визначення об'єктів порівняння; виділення основних ознак (порівняння, співвіднесення, зіставлення, протиставлення); встановлення подібності й/або відмінності; знакове оформлення;

II. Трансформація знань, умінь, навичок:

1) узагальнення й систематизація; структурні компоненти: відбір типових фактів; виділення головного; порівняння; висновки; знакове оформлення;

2) визначення й пояснення поняття; структурні компоненти – знаходження родових і видових ознак; настанова, пояснення, опис, характеристика; знакове оформлення;

3) конкретизація; структурні компоненти конкретизації – перехід від загальної теорії до часткового її застосування чи сходження від абстрактного загального до конкретного різноманіття; знакове оформлення;

4) доведення; структурними компонентами доведення є: визначення тези; вибір способу доведення; добір необхідних і достатніх аргументів; формулювання висновків; установлення причинно-наслідкових зв'язків; знакове оформлення;

III. Творчі вміння (або стратегічні методи наукового пізнання):

1) моделювання; структурні компоненти – вміння конструювати моделі;

2) прогнозування; структурні компоненти – вибір відповідної стратегії розв'язувати завдання;

3) проблемні вміння; структурні компоненти – бачити, ставити, розв'язувати проблеми [7, с. 23-27]. Дослідження В. Ф. Паламарчук виступило підґрунтям для наступних пошуків розв'язання проблеми формування інтелектуальних умінь.

Проблема формування інтелектуальних та творчих умінь досліджувалася вченими О. Бугрій, О. Башманівським, Л. Гоженко, Є. Забокрицькою, О. Лаврентьевою, С. Лазаревським, О. Медведевою, Л. Онофрійчук, А. Степанюк, М. Ушаковою, М. Шуть та ін.

Творчий склад розуму вчителя виявляється у ставленні до матеріалу, що викладається. Можливість творчої роботи обумовлюють: широкий загальний розвиток, запас знань, вміння вільно оперувати символами, зацікавленість предметом, зацікавленість учнями, любов до своєї праці, здібність до інтенсивних волевих зусиль, наполегливої праці. Науковою основою дослідження творчих умінь є теорія діяльності О.Леонтьєва і С.Рубінштейна, учення про типи орієнтування П.Гальперіна і Н.Тализіної, праці Ю.Бабанського, В.Оконя, О.Савченко, С.Сисоевої, А.Усової й інших та досвід навчання музичної творчості (Л. Баренбойм, Н. Ветлугіна, Л. Дмитрієва, Д. Кабалевський, В. Ражніков, К. Орф, О. Рудницька, Б. Яворський та інші).

До творчих умінь вчителя С. Сисоєва відносить проблемне бачення – це вміння усвідомити і побачити проблему; здатність до висування гіпотез, оригінальних ідей; здатність до дослідницької діяльності; вміння аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію; розвинута уява, фантазія; здатність до виявлення протиріч; здатність до подолання інерції мислення; здатність до міжособистісного спілкування [11, с. 149-151].

На думку Г. Альтшуллера, творчість реалізується в інтелектуальній і духовній діяльності людини. Інтелект дає «нове слово», тобто організовану повному інформацію. Духовна діяльність є «генерацією думок», тому необхідно на всіх етапах становлення особистості стимулювати і організовувати інтелектуальну і духовну діяльність, вузька спеціалізація пригнічує стимули до творчості. Необхідно мати універсальну освіту, але це не виключає спеціальної майстерності. [4, с. 18].

Аналізуючи різні підходи до проблеми визначення сутності інтелектуальних та творчих умінь, необхідно зазначити, що вчені виділяють такі спільні вміння: проводити операції аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення, систематизацію, абстрагування, конкретизацію, а творчі вміння відносять до умінь більш високого рівня в структурі інтелектуальних умінь. Вони забезпечують життєтворчість людини, дозволяють реалізуватися в професійній діяльності, розкритися відповідним здібностям і здатностям особистості. Отже, інтелектуально-творчі вміння - це сформована в діяльності здатність особистості до аналізу, синтезу, перетворенню теоретичних знань при розв'язанні творчих завдань в професійній діяльності.

Є. Федоренко [12], Н. Прокопенко [9] та О. Башманівський [2] у своїх дослідженнях подають класифікацію інтелектуальних умінь за блоковою структурою: блок умінь репродуктивної самостійності (дії за аналогією), реконструктивно-варіативний блок – середній (перенесення у схожу ситуацію), творчий блок – вищий (віддалене перенесення).

Спираючись на представлені класифікації, до інтелектуально-творчих умінь вчителя музичного мистецтва ми відносимо: репродуктивні вміння, що ґрунтується на роботі з навчальним матеріалом відповідно до дій за аналогією. До них належать вміння: аналізувати, виділяти головне, шукати аналогії, порівнювати; реконструктивно-варіативні вміння, що не зводяться до алгоритму та припускають виконання певних реконструктивно-варіативних дій (перенесення у схожу ситуацію): вміння узагальнювати та систематизувати; інтерпретаційні вміння; творчо-рефлексивні вміння, які передбачають виконання навчальної діяльності у нових, нестандартних ситуаціях, сприяють більш самостійному оволодінню знаннями, використовуючи рефлексію, критично аналізують одержані внаслідок своєї діяльності досягнення.

Отже, проблема інтелектуальних та творчих умінь займає провідне місце в педагогіці та психології. Дане дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми і полягати в розробці конкретних науково-методичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення методів формування творчо-інтелектуальних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва.

Література

1. Бабанский Ю. К. Рациональная организация учебной деятельности. / Ю. К. Бабанский. – М. : Знание, 1981. – 96 с.
2. Башманівський О.Л. Формування інтелектуальних умінь старшокласників у процесі навчання предметів мовно-літературного. Монографія / Башманівський О.Л.- Ж.: ЖДУ ім. І. Франка, 2010.-194 с.
3. Бугрій О. В. Теорія і методика формування інтелектуальних умінь учнів у процесі географічної освіти : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Бугрій Олена Володимирівна. – Кривий Ріг, 2006. – 404 с.
4. Ильин Е. П. «Психология творчества, креативности, одаренности». – СПб: Питер, 2009.- 434 с.
5. Лаврешина Г. Ю. Формування логічної культури старшокласників у процесі навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 / Г. Ю. Лаврешина. – Кривий Ріг, 2000. – с. 18.
6. Павелков Р.В. Загальна психологія : [підручник] / Р.В.Павелков. – К., 2004. – 506 с.
7. Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала: Посіб. Для вчителів і керівників шкіл / В. Ф. Паламарчук., Ін-т педагогіки АПН України. – К. : Навч. книга. – Богдан, 2000. – 151 с.
8. Педагогическая энциклопедия. / Глав. редактор И. А. Каиров. в 4 т. – М. : Сов. энциклопедия, 1968. Т. 4. – 912 с
9. Прокопенко Н. И. Подготовка будущих учителей к формированию у школьников интеллектуальных умений: дис...канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. И. Прокопенко. – Калуга, 1986. – 194 с.
10. Слостенин В. А. Педагогика: учеб. пособ. / [В. А. Слостенин и др.]; под ред. В. А. Слостенина. — М.: Академия, 2002. — 576 с.
11. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.
11. Таренко Л. Б. Формирование интеллектуальных умений студентов средствами информационно-коммуникационных технологий / Л. Б. Таренко // Вестник ТИСБИ. — 2008. — № 3.
12. Федоренко Е. И. Формирование логических умений учащихся основной школы: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Е. И. Федоренко. – Харьк. ун-т внутр. дел. – Х., 1998. – 233 с.

УДК 373.5.016:[78:37.015.311:7](043.3)

Латишева Т. В.

КАТЕГОРІЯ «МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИЙ ДОСВІД» У КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ ТЕХНІЧНИХ ЛІЦЕЇВ

В статті розглядається категорія «музикально-естетичний досвід» в контексті навчання учнів технічних ліцеїв. Виділена категорія представлена як результат процесу історичного освоєння музикальної культури.